

ГАЛИЦЬКИЙ ХРАМ РІЗДВА ХРИСТОВОГО В КОНТЕКСТІ УКРАЇНСЬКОГО ЦЕРКОВНОГО ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ ХХ – ПОЧАТКУ ХХІ СТОРІЧ

Українське церковне мистецтво другої половини ХХ – початку ХХІ ст., зокрема й на території історичної Галичини, допоки залишається «білою плямою» мистецтвознавства. Серед промовистих прикладів – інтер'єр церкви Різдва Христового в Галичі, проаналізований у контексті проблем сучасного церковного мистецтва з визначенням важливих історичних подій та культурних процесів, які вплинули на нього. Зосереджено увагу на монументальному малярстві храму і проблемах довкола нього.

Ключові слова: *Галич, церква, церковне мистецтво, монументальне малярство, іконографія.*

Позитивний процес відродження церковного мистецтва України має багато суперечностей та негативних тенденцій. Серед них найболючішими, на нашу думку, є різна конфесійна політика українських церков, брак фахівців у галузі мистецтва, неосвіченість священнослужителів і членів церковних громад, засилля у храмах кітчу, відсутність системного цілісного планування облаштування інтер'єрів церков, нагляду за реставрацією і проектами нових святинь з боку фахівців та держави. Тому дуже часто у справі реставрації та оздоблення нових святинь ми можемо відчувати практично всі вищенаведені проблеми, які впливають на те, як якісно художники й архітектори виконують роботи. В сучасних храмах часто помітний відчутний дисонанс між архітектурним вирішенням і монументальним живописом, іконостасом та іншими предметами облаштування церкви. Тому мета статті – це визначити позитивні і негативні тенденції в облаштуванні інтер'єру одного з

найдавніших храмів Галича — церкви Різдва Христового впродовж другої половини ХХ — початку ХХІ ст. Зокрема особливу увагу ми зосередимо на аналізі вже створених сучасних мозаїк храму. Таке поставлення питання потребує не лише реального аналізу пам'ятки, а й залучення для порівняння зразків сучасних церковних мозаїк, яких, щоправда, не так багато.

Перше, що впадає у вічі — відверті хиби у вирішенні останнього мозаїчного оздоблення цієї церкви (іл. 1), що має багату історію та посідає вагоме місце серед українських храмів. Цей храм, попри суперечливе датування його спорудження, є одним із найстарших мурованих у краї. Думки численних дослідників сходяться на тому, що церква мала свою дерев'яну попередницю. На думку Юрія Лукомського, її будівництво радше слід віднести до XIV ст., однак інші дослідники називають різні дати зведення храму: від XI до XV ст. Ця церква неодноразово потерпала від пожеж і ворожих набігів, а в другій половині XVIII ст., внаслідок чергової перебудови, набула сучасного вигляду — мурованого тринефного храму з трьома півкруглими апсидами зі східного боку і трансептом. Бокові нефи — однарусні, центральний неф — двоярусний, а дах храму завершений куполом, який спирається на барабан із карнизом¹.

Наступного разу церкву реставрували 1825 р. Тоді ліквідували контрфорси, а у притворі розмістили відсутні раніше хори. Під час реставрації 1904—1906 рр. на ній було зведено нову баню, відновлено інтер'єр, і її освятив митрополит Андрей Шептицький. Підтверджених даних про авторів розписів під час цієї реставрації ми поки не знайшли, окрім факту про причетність до реставрації відомого архітектора, автора багатьох церков Льва Левицького. Але навіть згадка про цих відомих осіб у сфері церковного мистецтва першої половини ХХ ст. може засвідчувати традиційно високу якість виконаних у той час робіт.

У часи гонінь радянської влади на церкву в храмі 1960 р. зробили ще один ремонт, під час якого ґрунтовно оновили внутрішній інтер'єр. Виконувати такого типу роботи професійні художники не могли через об'єктивний страх, адже наражалися на небезпеку втратити офіційну

¹ Див. про датування та коротку історію храму: Маланюк Т. Сакральна архітектура давнього Галича: стан та перспективи використання / Т. Маланюк // Карпатський край. — 2012. — № 2. — С. 29.

роботу, членство в комуністичній партії, потрапити до в'язниці і т. д. Тому таких осіб було небагато. Нечисленні діючі на той час церкви вдавалися до послуг переважно місцевих майстрів, які не завжди володіли відповідною кваліфікацією. Священики – ініціатори цих робіт користувалися при виборі виконавців переважно особистими знайомствами. Такий випадок, очевидно, бачимо й при реставрації церкви Різдва Христового. Інтер'єр та іконостас оновили місцеві малярі Михайло і Петро Щупаки².

За словами начальника відділу музейної роботи й охорони культурної спадщини Івано-Франківської ОДА Андрія Давидюка стосовно розписів храму: «Там були окремі євангельські сюжети місцевого колориту. Набивка трафаретом. Отже, сказати, що ці фрески, як їх дехто представляє, мають якесь художнє значення, мабуть, дуже складно. Але для цього є науковці, які зібралися, вирішили, що в церкві необхідна реставрація»³. Щодо мистецької цінності окремих сюжетних розписів храму ми можемо погодитися з автором наведених слів, однак історичну цінність їх як зразка латентного існування західноукраїнського церковного малярства другої половини ХХ ст., ймовірно, не було враховано.

За доступними в Інтернеті фотографіями інтер'єру храму зі старими розписами можемо розгледіти в багатьох орнаментальних смугах розписів (купол, бічні стіни центрального нефа) риси орнаментів українського модерну, популярного в розписах західноукраїнських храмів початку ХХ ст. (іл. 2). Це свідчить, що М. і П. Щупаки залишили основні схеми розташування розписів храму від часів реставрації 1906 р. Зважаючи на москвофільські вподобання священика о. Миколи Винницького⁴, написи в розписах храму російською мовою, очевидно, залишилися ще з початку ХХ ст., а згодом просто їх поновили брати Щупаки (іл. 10). Однак з мистецького погляду разом з тим чітко «читається» різностильовість та різновартісність у виконанні сюжетних

² Данищук І. Церква Різдва Христового в Галичі / І. Данищук, Р. Мацалак // Мистецька освіта: минуле, сучасне, майбутнє: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції. – Івано-Франківськ: Супрун В. П., 2013. – С. 53

³ У Галичі ведуть реставрацію старовинної церкви Різдва Христового [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ugcc.if.ua/novyny/567-v-halychivedut-restavratsiiu-starovynnoi-tserkvy-rizdva-khrystovoho.html>

⁴ Данищук І. Вказ. праця. – С. 53.

сцен розпису храму. Це зумовлено, на нашу думку, тим, що якісь зображення брати лише трохи підмалювали, а інші переписали наново. У всякому разі зображення й орнаменти, які вони виконали, відверто поступаються за якістю попереднім.

1963 р. церкву занесли до Державного реєстру нерухомих пам'яток України, а в 70-х рр. ХХ ст. її докладно дослідив архітектор Іван Могитич, здійснивши спробу реконструкції первісного вигляду. До святкування 1100-річчя Галича 1998 р. було проведено дослідження стін храму й поновлено головний вхід у західній частині⁵. Ми розуміємо, що такі пам'ятки надзвичайно привабливі для туристів як з різних куточків України, так і з-за кордону. Тому реставрація споруд, упорядкування прилеглих територій, розбудова під'їзних шляхів та іншої туристичної інфраструктури довкола відомих з давньою історією церков сприятимуть розвиткові туризму на Прикарпатті, а отже й наповненню місцевого бюджету⁶. Ми хочемо в цьому контексті позитивно відзначити старання о. Василя Завірача, який ініціював створення біля церкви макета літописних храмів з бетону й кераміки під назвою «*Святині Галича*» (автор Петро Перекліта), дуже цікавого для подорожніх.

В останні роки старі розписи потребували негайної реставрації (штукатурка почала нищитися), чому для цього анонсували офіційний проект за участі інституту «*Укрзахідпроектреставрація*». Прочитуймо А. Давидюка: «Це найбільша проектна структура, яка є в Західній Україні і має спеціалістів високого рівня, і в цьому навіть не доводиться сумніватися. На кожную стіну, на кожную розкладку будуть повністю зроблені креслення-малюнки. Я їх всі бачив і погоджував. Крім цього, вони всі погоджені в Києві — в Державній службі з питань національної культурної спадщини, зараз він існує при Міністерстві культури України. Тобто погодження пройдені усі»⁷.

Сьогодні храм реставрують на пожертви громадян, а на його стінах виконують мозаїки. Вже накладена мозаїка храму серед журналістів викликає лише схвальні відгуки. Зокрема А. Давидюк вважає її

⁵ Там само. — С. 54.

⁶ Маланюк Т. Назв. праця. — С. 30.

⁷ В Галичі ведуть реставрацію старовинної церкви Різдва Христового [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://ugcc.if.ua/novyny/567-v-halychivedut-restavratsiui-starovynnoi-tserkvy-rizdva-khrystovoho.html>

надзвичайно естетичною, яку майстри виконали на високому художньому рівні з дуже якісних матеріалів. За роботою ж стежать реставратори та науковці. Окрім того, він також наголошує, що: «[...] якихось вольностей чи відходження від канонічних якихось речей не допускається»⁸. Ще один приклад патетичного відгуку про ці мозаїки: «Тепер галичани також з гордістю можуть сказати, що і в їхньому храмі Різдва Христового працює майстер світового рівня о. Євген Андрухів. Майстер, який переконаний, що краса надихає на життя, в якому немає місця для гріха»⁹.

Як свідчать факти, які ми отримали, це були доволі блюзнірські розважання про гріх і красу реального виконавця монументального оздоблення храму Є. Андрухова. Ми можемо доволі впевнено констатувати, що посадові особи з облдержадміністрації, священники та священники-художники своїми діями вчинили суттєву шкоду для внутрішнього убранства храму Різдва Христового в Галичі, що належить до нечисленних середньовічних архітектурних пам'яток України. Вона полягає в тому, що ґрунтовний фаховий проект реставрації храму, виконаний відповідно до чинного законодавства в «*Укрзахідпроектреставрації*», священники, церковна громада і реальні виконавці оздоблення внутрішнього простору храму повністю знехтували. Чи брали активну участь у цій махінації відповідні посадові особи, що мали б здійснювати нагляд над цим проектом та анонсували в мас-медіа реставрацію, нам достеменно невідомо, однак пасивна участь очевидна.

Ці обставини з'ясувалися на конференції «*Пам'ятки сакрального мистецтва: збереження, дослідження та мистецтвознавча експертиза*» в м. Києві 3 листопада 2016 р., під час якої ми виступили з темою «*Сучасний стан інтер'єру церкви Різдва Христового в Галичі — пам'ятки архітектури національного значення*». У виступі чітко окреслювалися суттєві прорахунки в композиційному та образному вирішенні мозаїк, яких допустився Є. Андрухів. При обговоренні теми провідні українські реставратори Олег Рішняк та Оксана Садова пояснили, що організацію «*Укрзахідпроектреставрація*», де вони працюють, використали як ширму для отримання дозволів у Міністерстві

⁸ Там само.

⁹ Чемеринська В. Храм дочекався свого фахівця / В. Чемеринська [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://galslovo.if.ua/index_old.php?st=5547

культури України і до мозаїк, які існують у храмі сьогодні, їхня структура не має жодного стосунку. Вони повідомили, що ще до того, як інститут закінчив виготовлення документів для проекту реставрації церкви, на місці було здійснено фактично самовільний початок монументально-оздоблювальних робіт. Тому проект так і залишився проектом, якого ніхто вже не потребував. Як відбулася «крута» зміна курсу при оздобленні храму? Хто конкретно «згрішив» у цій ситуації? Ці питання ми залишимо для того, щоб їх ретельного дослідили відповідні органи і журналісти. Нам цікаво об'єктивно порівняти мистецькі особливості проектів «*Укрзахідпроектреставрації*» та художника Є. Андрухова.

За відповідним офіційним поданнями замовника — Галицького деканату Івано-Франківської митрополії УГКЦ у 2014 р. провідні фахівці реставраційної установи виконали обстеження, обміри, фотофіксацію об'єкта і розробили детальну схему-проект нового оздоблення храму в Галичі. Окрім ретельного історико-культурного обґрунтування, проект містить і відповідні докладні креслення-розгортки зображень для кожної стіни церкви. Фахівці «*Укрзахідпроектреставрації*» провели наукове дослідження, яке містило й ґрунтовні попередні роботи. На основі комплексних наукових студій було розроблено альбом аналогій композицій стінописів, а потім виконано детальний ескізний проект стінопису з пояснювальною запискою. З цими документами можна ознайомитися в архіві цієї організації.

Протягом тривалого часу колектив реставраторів проводив скрупульозне узгодження кожного зображення, яке вони пропонували для проекту відповідно до чинних і прийнятих канонів, традицій українського церковного малярства, стилістичної узгодженості проекту та історичних особливостей храму. Як приклад наведемо схеми зображень Богородиці в бані західної частини нави храму (іл. 3), яке відзначається композиційною вивершеністю і вмінням закцентувати на домінуючих ликах Марії та Христа. Не менш переконливим за образно-композиційним вирішенням є й проект Євхаристії (іл. 4–6). Тут особливо хочеться звернути увагу на вдалу ритмічність членування зображень на стіні, впевненість у поставленні фігур апостолів і святих, а також вкраплення давньоруських орнаментальних смуг для окреслення основних архітектурно-конструктивних елементів цієї частини храму. А

багатофігурний сюжет «Різдва Христового» (іл. 7), окрім цікавого вирішення окремих груп персонажів, містить гармонійне включення у саму композицію вікна на стіні, яке б візуально включало в мальований простір неба або реальне. Навіть ці лінійні малюнки дозволяють нам впевнитися у фаховому володінні виконавців нездійсненого проекту академічним малюнком та композицією, у глибоких знаннях церковних канонів у царині ансамблевості церковного інтер'єру і розумінні відповідності обраної стилістики зображень особливій історії цієї пам'ятки архітектури.

Декілька слів про автора мозаїк, які цьому храмі вже виконано таким «дивним» способом. За плечима Є. Андрухова не лише студії в духовній семінарії, а й закордонний мистецький вишкіл у Римі та навчання і праця в ательє сакрального мистецтва Центру «Енцию Алеуті» під керівництвом о. Марка-Івана Рупніка, де він опановував мистецтво створення мозаїк. Йому вдалося ознайомитися з різними античними мозаїчними технологіями, а також разом із митцями Центру працювати над оздобленням різних храмів Європи¹⁰. Серед улюблених мозаїчних технік, за визначенням самого майстра, — *opus tessellatum* — маленькі квадратні кубики зі смальти та природного каміння, викладені з певною послідовністю; *opus vermiculatum* — каміння різної форми, викладені в довільному порядку; *opus signinum* — поєднання каміння квадратної та інших форм¹¹. З приводу творчого кредо Є. Андрухова знаходимо такі слова художника: «Я не стараюся започаткувати щось нове у мистецтві, зробити якийсь внесок. Не стараюся, щоб говорили: “О, видно, що це намалював Євген Андрухів”. Основне, щоб кожна моя річ збагачувала духовно [...] Я хочу, щоб людям було приємно дивитися на мої роботи, щоб вони викликали якесь гарне почуття краси, запрошували до чогось доброго, Божого. Щоб ікона була зовнішньо-прекрасною, а внутрішнім багатством спонукала до молитви. Це є дуже важливо для кожного іконописця»¹².

¹⁰ Мозаїки Євгена Андрухіва [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <https://yevhenandrukhiv.wordpress.com/>

¹¹ Там само.

¹² Дідух В. Прагну щоб кожна річ збагачувала духовно / В. Дідух [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.novazorya.if.ua/27012011/13-i-try-to-every-spiritually-enriched-my-thing>

Однак власне специфічні промахи при вирішенні майже всіх його авторських проєктів роблять твори автора особливо «впізнаваними» для мистецтвознавців і художників. Є. Андрухів виконав уже багато мозаїк в Україні. Так, у Зарваниці на Тернопільщині він оздоблював мозаїкою церкву Благовіщення та центральний собор Божої Матері. А однією з найбільших робіт художника в Україні є храм Покрови Пресвятої Богородиці в Підлютому на Івано-Франківщині (колишня літня резиденція митрополита Андрея Шептицького). Загалом з поданих на сайті художника життєпису та фотографій виконаних об'єктів нам стає зрозуміло: бажаною є краща професійна академічна художня підготовка автора. На об'єктах, де він є співавтором і поряд працює фахівець з доброю фаховою підготовкою, якість зображень досить добра. Однак там, де він є одноосібним автором зображень та комплексного оздоблення храмового інтер'єру, бачимо суттєві недоліки в загальній композиції, лінійно-площинних вирішеннях фігур і т. п. Зважаючи на його роботу з мозаїкою, яка є недешевим матеріалом та згодом не дозволяє виправлень, така непрофесійність, м'яко кажучи, нечесна щодо замовника. Констатуємо, що технічно його мозаїки викладені дуже добре, втім це не основоположне, бо головним завжди буде вміння ставлення грамотного художньо-образного вирішення зображення.

Попри багато вже виконаних його проєктів та схвальні відгуки в мас-медіа, ми маємо декілька критичних думок з приводу його проєкту в Галичі. Центральне місце в абсиді займає зображення Богородиці Оранти в золотому колі та з оригінально композиційно вирішеним сяйвом позаду постаті. Привертає увагу вираз лику: строгий, уважний, з витонченими рисами і проникливими очима, і це правильно, адже перед нами зображення Богородиці в молитві. Цікаво вирішено краї німба та вигадливо поєднано різні мозаїчні техніки (іл. 8). Однак красу цієї деталі можна роздивитися при наближенні за допомогою оптичних пристроїв. На жаль, пересічному парафіянинові це не до снаги. На нашу думку, в зображенні Оранти дещо різкий контраст між світлою і темною частинами мафорію. Темно-червоні площини домінують на зображенні, створюючи свій окремий силует, що заважає сприймати постать Богородиці цільно (іл. 9).

Нижче виконано сюжет таїнства Євхаристії. Українське монументальне церковне мистецтво ще з давніх часів має декілька

віртуозно виконаних мозаїчних варіантів на цю тему (Софійський та Михайлівський собори в Києві і т. д.). Основна увага в них зосереджена на Христі та апостолах, адже ключовим змістом сцени є символічне причастя апостолів. Є. Андрухів також дотримується класичного варіанта: у фризовій композиції центром є світла постать Спасителя, до якого з двох боків із повагою і смиренням приступають апостоли (іл. 10). Самі ж фігури, на нашу думку, не мають добре пророблених поз і, відповідно, адекватного зображення бганою одягу.

Силуети постатей апостолів майже скрізь чітко прочитуються на світлому тлі. Вирішення вертикальних мозаїчних смуг тла та орнаментальне вирішення символічного позему сюжету хочеться відзначити позитивно (іл. 11). Дещо надумані форми мають світлі хвилясті смуги позаду постатей. Однак найбільш незрозумілим є ультрамариновий акцент на подібній хвилястій смузі позаду Христа та апостолів поряд з ним. Ці дві темні плями, на жаль, розбивають цілісність композиції. Попри композиційні недоречності, хочеться відзначити надзвичайно точне і елегантне технічне вирішення мозаїк, що вкотре свідчить про неабиякий технічний вишкіл майстра. Загадкою для нас залишилася й загальна мистецька стилістика цих мозаїк, яка не має ні яскраво виражених рис сучасної трансформації традиційних сюжетів, ні вдалої спроби синтезу вже відомих українських стилів церковного малярства.

Ми переконані, що митець, який усвідомлює відповідальність перед замовником і дбає про власний стиль, перед виконанням відповідального завдання шукає аналогії для творчих інспірацій та самокритичної оцінки своїх спроб. Якщо звертатися до прикладів вдалого виконання мозаїчних зображень в сучасних вітчизняних храмах, то, безперечно, вони є. Таке оздоблення нових українських храмів трапляється рідко. Основна причина цього — велика коштовність матеріалів і робіт з виконання. Також мало й художників, які вміють професійно працювати з мозаїкою та володіють тонкощами церковного монументального образотворчого мистецтва. Втім наведемо кілька вітчизняних прикладів як вдалого образно-композиційного вирішення мозаїк, так і створення цілісного ансамблю інтер'єру храму.

Навіть у радянський час, наприкінці 80-х років ХХ ст., видатному українському художникові Володимирі Федькові вдалося створити високомистецькі мозаїки на релігійну тематику на станції «*Золоті*

Ворота» в Києві. Перед глядачем своєрідна монументальна композиція, що нагадує традиційний поділ храму на нефи, тому внутрішня структура станції надзвичайно подібна на структуру храму (іл. 12). Світле склепіння середнього залу розділене арками, які мають мозаїчні смуги з орнаментальними зі смальти й цегляну обв'язку. Мотиви їхні нагадують візерунки на стовпах, що прикрашали інтер'єри руських храмів. Впадає у вічі, що в основі колориту мозаїк автори поклали сполучення жовто-блакитних кольорів, що символізує державність України¹³. Тобто ми визнаємо, що роботи В. Федька — галерея персонажів у малих арках — це своєрідна, ще з радянських часів, «постійно діюча виставка» українських святих та історичних діячів. Здебільшого ці зображення вирішені за традиційними іконографічними схемами українського іконопису і, попри деякі вимушені технічні погрішності, є прекрасним зразком сучасного декоративно-площинного мозаїчного трактування релігійних образів у руслі давньоруських мистецьких традицій.

Доброю прив'язкою архітектури храму до ландшафту, організацією довколишнього простору храму, сучасним трактуванням традиційних архітектурних об'ємів княжих часів та ансамблевистію в облаштуванні інтер'єру відзначається київський Спасо-Преображенський храм у Голосієві. Ця новозбудована церква має найбільшу площу мозаїк у Києві та є достойним прикладом співпраці священників, архітекторів і художників. Привертає увагу програма мозаїк, адже у вівтарній апсиді виконана мозаїчна композиція *«Євхаристія»*, а над нею зображено Преображення Господнє. У південній апсиді — монументальна композиція *«Візантія»*, а в північній — відповідна композиція *«Русь-Україна»*. Південні стіни храму прикрашені медальйонами зі святими — чоловіками, північні — святими жінками. У західній апсиді — мозаїчна композиція *«Гостинність Авраама»*, а підбанный простір зайнятий зображеннями Пантократора і восьми архістратигів. Виконані мозаїки у флорентійському стилі, де використовується природний малюнок каменя. Вражають грамотно і виважено розміщені композиційні та кольорові акценти сюжетів. Постаті в цих композиціях сприймаються цільно, вони мають чітко визначену

¹³ Ващенко М. О. Монументальна спадщина Володимира Федька та її вплив на станковий живопис художника / М. О. Ващенко // Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв. — 2014. — № 2. — С. 233.

позу, зрозумілий силует і анатомічно правильно вибудовану фігуру. Стильно довкола сюжетних композицій виконані орнаментальні смуги і декоративні світлі фони. Органічно вплетений у монументальні зображення за силуетом, стилістикою та використаними матеріалами низький іконостас з мозаїчними іконами (іл. 13–14). Зауважимо також, що всі елементи інтер'єру, які впадають в око, виготовлені в одній стилістиці відповідно до мозаїк та ліній архітектурного об'єму храму.

Серед сучасних майстрів церковного монументального мистецтва дуже позитивно вирізняється випускник Львівської національної академії мистецтв (кафедра сакрального мистецтва), магістр іконопису, лауреат Державної премії України в галузі архітектури, автор вдалих і новаторських розписів багатьох сучасних храмів – Святослав Владика. У стилі «сакрального мінімалізму» виконано мозаїки до храму Різдва Богородиці на Сихові у Львові. Сам художник так висловлюється про мозаїчну техніку: «Я розглядаю мозаїку як частинку цілого. Тобто сама по собі мозаїка — це невеличка частина якогось камінця, але коли ми збираємо їх дуже багато, то утворюється образ, який не може існувати без деяких частин»¹⁴. Новаторське архітектурне рішення об'єму храму, яке виконав Радослав Жук, вміло доповнене мозаїчними зображеннями авторства С. Владики: «*Сихівська Богородиця Знамення*» (іл. 15), нижче «*Свята Євхаристія*», зверху «*Зішесття Св. Духа*», а також мозаїчні вставки на північних та південних стінах нефа — ангели тримають золоту кулю, яка символізує світ. Загалом, згідно з проектом, передбачено ще такі мозаїчні зображення: «*Благовіщення*», «*Іван Златоустий*», «*Василій Великий*», «*Григорій Богослов*», «*Григорій Златослов*». Особливо хочеться відзначити цільність створених композицій мозаїк та фресок, де головна кольорова і змістова домінанта зосереджена на мозаїчному зображенні Богородиці Знамення. Це досягнуто використанням чистих геометричних форм (коло, квадрат, прямокутник) у вирішенні членування основних частин кольорових акцентів мозаїк і фресок собору, що дозволяє нівелювати прямі кути основних архітектурних об'ємів. Такі золоті, білі або блакитні форми

¹⁴ У Львові презентували серію ікон від Святослава Владики [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://galinfo.com.ua/news/u_lvovi_prezentuvaly_seriyu_ikon_vid_svyatoslava_vladyky_chastyna_tsilogo_139363.html

логічно доповнюють архітектурні деталі, відділяючи окремі частини загальної композиції. Слід відзначити, окрім вдалого образного вирішення мозаїк, і їхню технічну досконалість. Інтер'єр храму ще не виконано до кінця, однак елементи й монументальні розписи, що існують, дають можливість прогнозувати вдалий гармонійний остаточний результат. Ці приклади говорять про те, що після відновлення незалежності України у галузі церковного монументального малярства все ж з'явилася когорта професійних майстрів. Але при цьому з боку держави практично повністю відсутній нагляд за визначними пам'ятками. Тому існують факти байдужості громади й священників до якості виконання у храмах художніх робіт, а це часто нівелює позитивні зрушення у справі.

Ми розуміємо, що вищенаведена конфліктна ситуація, яка виникла при оздобленні інтер'єру храму Різдва Христового в Галичі, в сучасному світі українського церковного мистецтва не випадкова. Цей доволі обмежений у просторах і особах мистецький світ має ті ж вади, що й усе наше суспільство. Мистецька неосвіченість та матеріальна зацікавленість частини духівництва при наданні замовлень на оздоблення храму тому чи іншому митцеві — часте явище. Воно ганебне, і його важко викорінювати у суспільстві, де існує «культ хабара», відсутня повага до законів і знівельовано почуття власної гідності. Однак коли йдеться про невеликі храми у віддалених селах, то переважно на це просто закривають очі. А коли на наших очах незаконно спотворюють відому практично всім історикам та мистецтвознавцям українську пам'ятку архітектури, то дивне «мовчання ягнят».

Тепер більшість стін цього храму поштукатурено й помальовано в один колір, тому вже зроблені мозаїки притягують до себе якнайбільше уваги. Питання про остаточний вигляд інтер'єру храму після реставрації, наскільки ми можемо тепер судити, залишається досі нерозв'язаним. Сподіваємося, що домінанта при оздобі храму — мозаїки, попри образно-композиційні недоліки, буде все ж гармонійно і цілісно співзвучна з іншими новими елементами інтер'єру храму: іконостасом, аналоєм, кіотом, бічними вітвариками, світильниками, лавами тощо. І тоді старі стіни храму матимуть не лише захопливу історію, а й надію на створення сучасного гармонійного та естетичного інтер'єру.

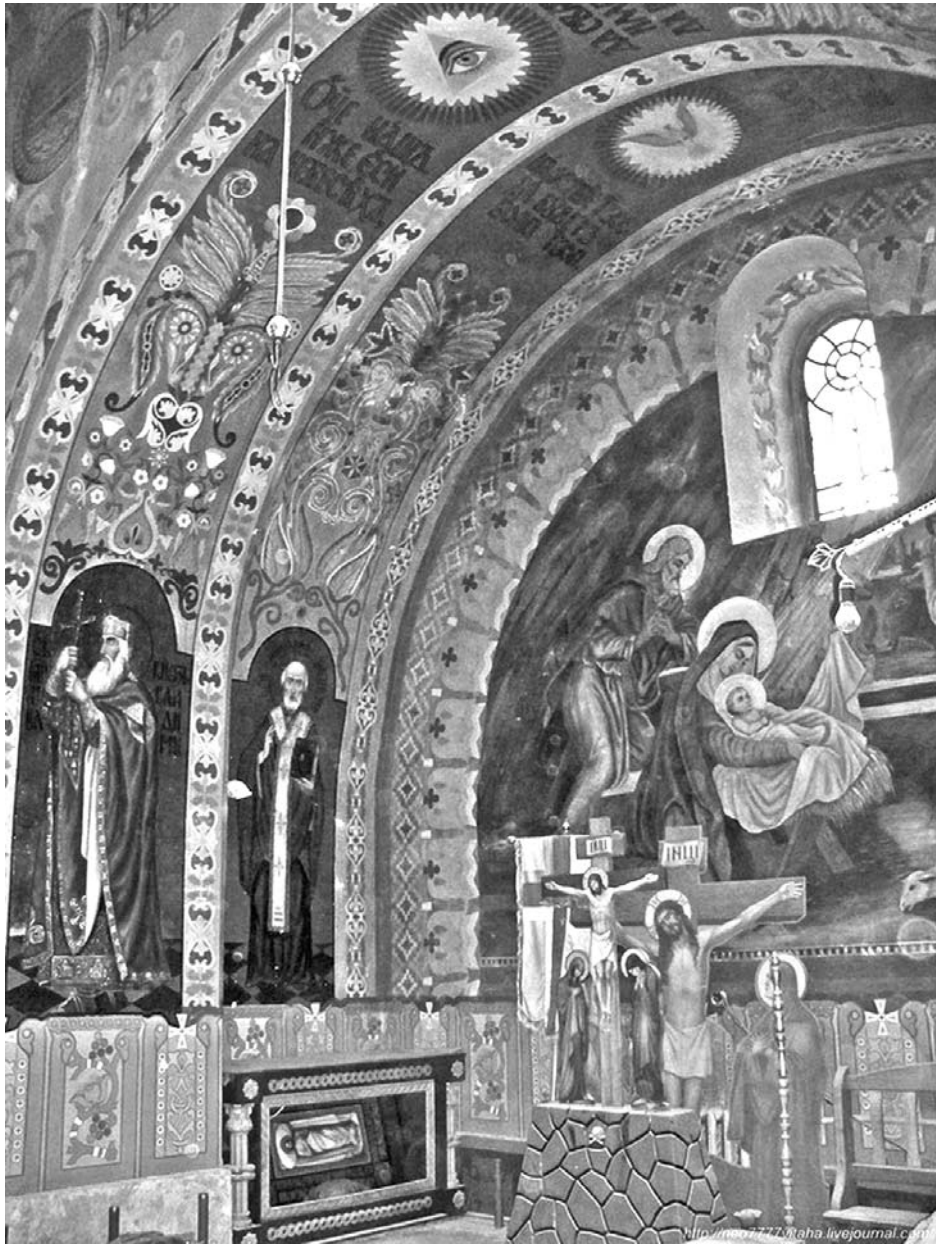
Iryna Dundiak (Ivano-Frankivsk, Ukraine)
**Church of the Nativity in Halych in the context of the Ukrainian
church fine arts of the second half of the XX –
beginning of the XXI century**

Ukrainian church art of the second half of the XX – beginning of the XXI century, in particular on the territory of the historical Halychyna, is still a «white spot» of art history. The interior of the Church of the Nativity in Halych, analyzed in the context of the problems of contemporary church art with the definition of important historical events and cultural processes that influenced it, is among the most eloquent examples. The article is focused on the monumental painting of the temple and the problems around it.

Key words: *Halych, church, church art, monumental painting, iconography.*

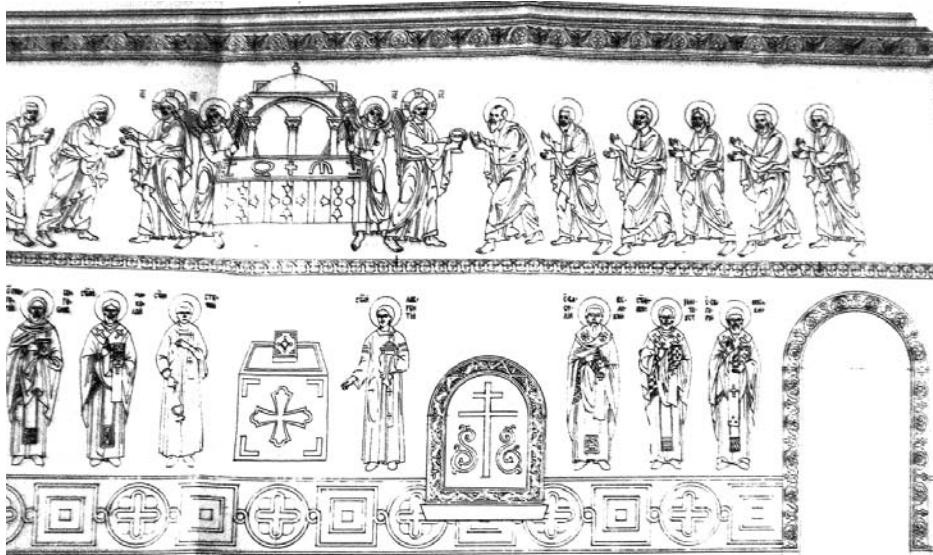
*1. Загальний вигляд храму Різдва Христового. м. Галич.
Фото автора*

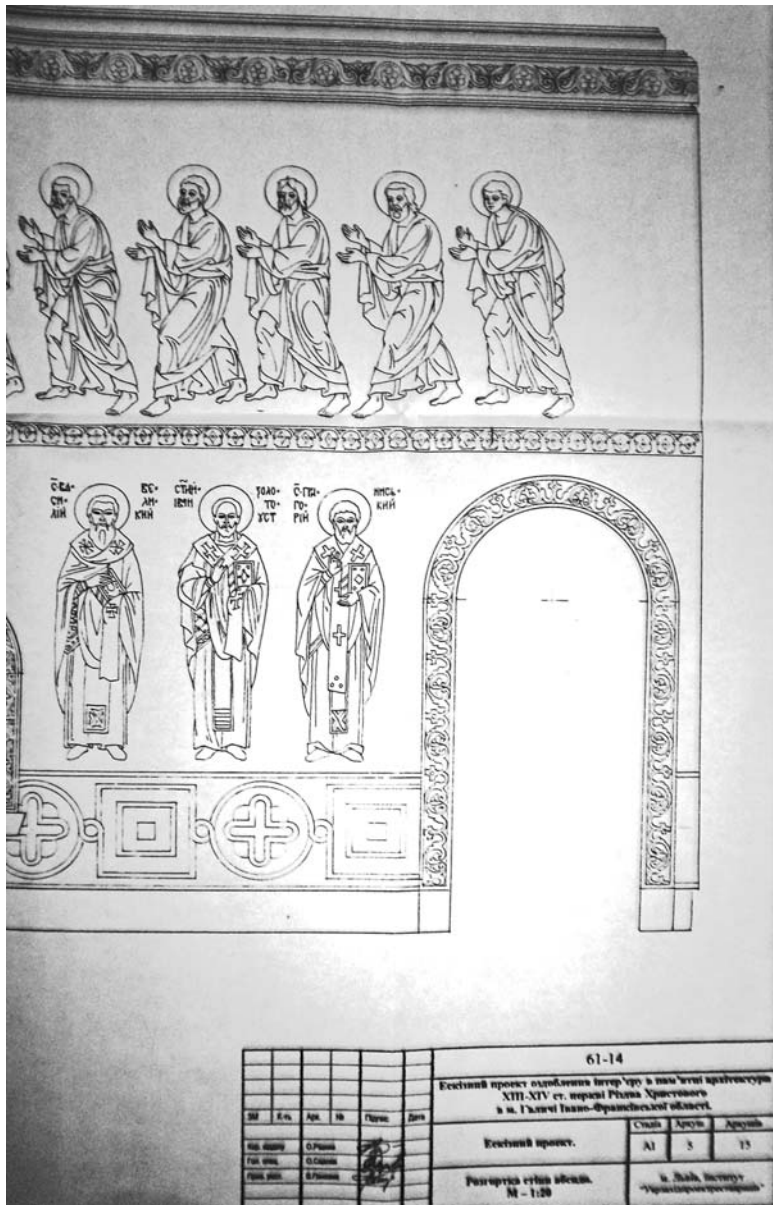
2. Розписи початку ХХ ст. та поновлені П. і М. Щупаками.
Храм Різдва Христового. м. Галич. Фото взято з сайту. http://ua.igotoworld.com/ua/poi_object/69141_hram-rozhdestva-hristova-galich.htm

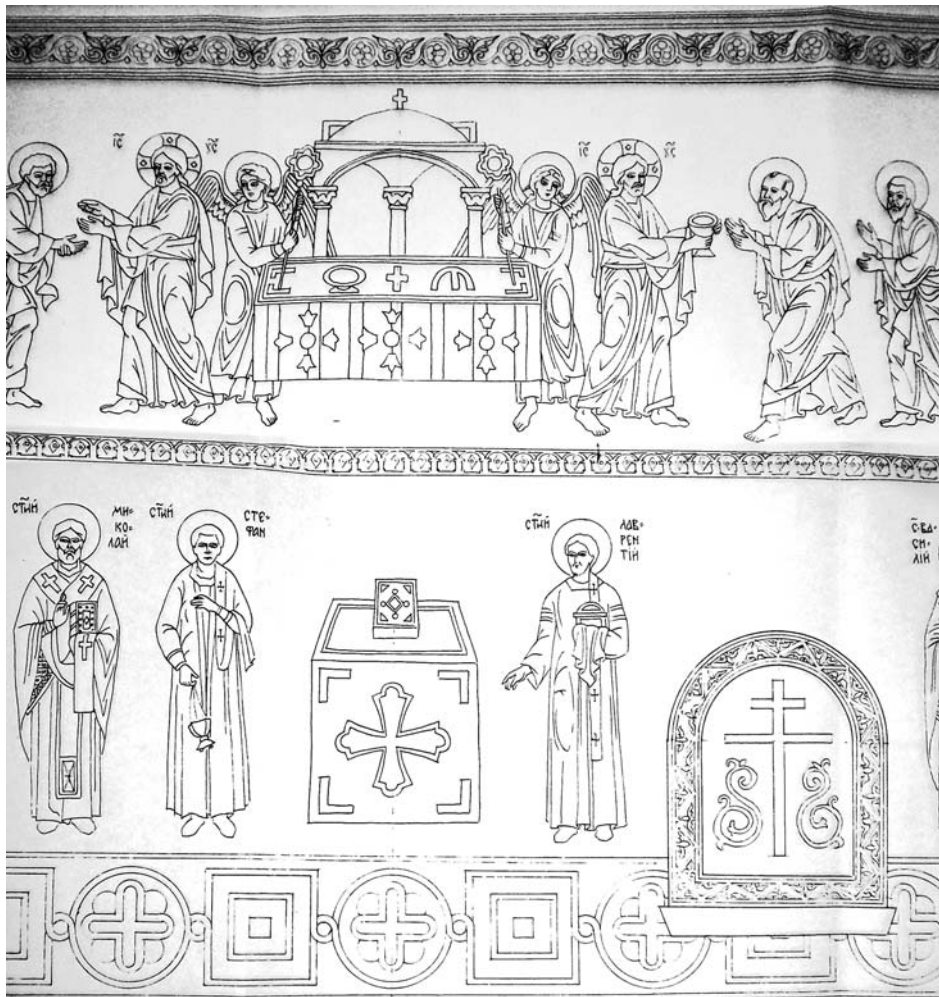
3. Фрагмент проекту зображення Богородиці Знамення в бані західної частини нави для храму Різдва Христового, розробленого «Укрзахідпроектреставрацією». Фото автора

4. Фрагмент проекту зображення стін абсиди храму для Різдва Христового, розробленого «Укрзахідпроектреставрацією». Фото автора

5. Фрагмент проекту зображення стін абсиди храму для Різдва Христового, розробленого «Укрзахідпроектреставрацією». Фото автора

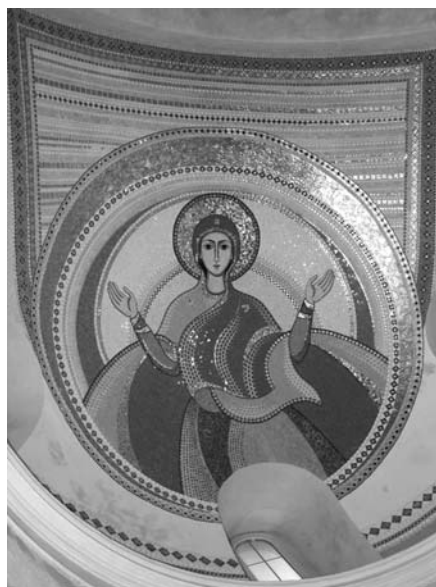
6. Фрагмент проекту зображення стін абсиди храму для Різдва Христового, розробленого «Укрзахідпроектреставрацією». Фото автора

7. Проект композиції «Різдво Христове» для стін храму для Різдва Христового від «Укрзахідпроектрестравації». Фото автора

8. Є. Андрухів. Фрагмент лику Богородиці Оранти. Храм Різдва Христового, м. Галич.

9. Є. Андрухів. Богородиця Оранта. Храм Різдва Христового, м. Галич.

Фото взято з сайту <https://yevhenandrukhiv.wordpress.com/halych/>

10. Є. Андрухів. Євхаристія. Храм Різдва Христового, м. Галич.
Фото взято з сайту <https://yevhenandrukhiv.wordpress.com/halych/>

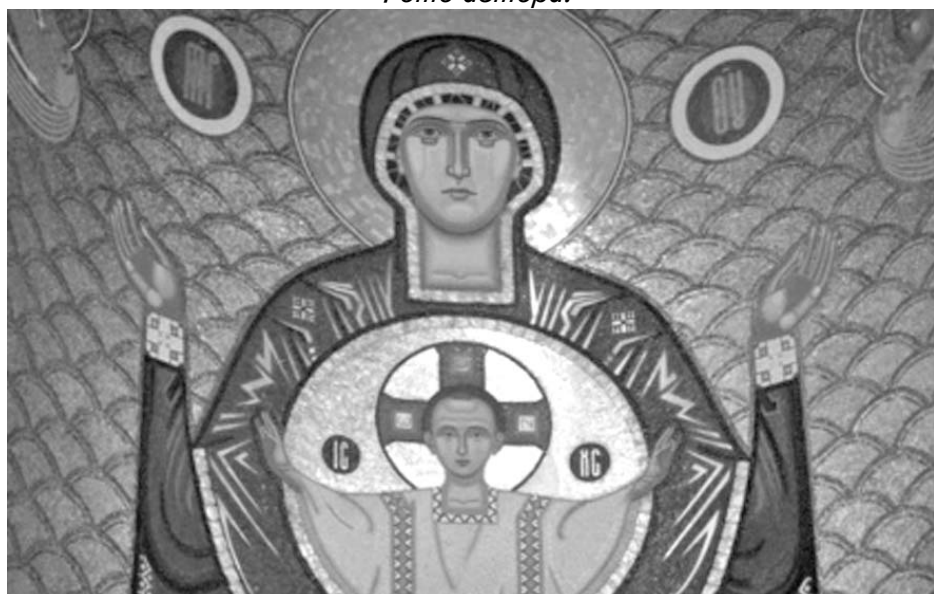
11. Є. Андрухів. Фрагмент композиції Євхаристія. Храм Різдва Христового, м. Галич. Фото взято з сайту <https://yevhenandrukhiv.wordpress.com/halych/>

12. Станція метро Золоті Ворота, Аскольд і Дір. м. Київ. Фото взято з сайту <http://tov-tob.livejournal.com/103642.html>

*13. Інтер'єр Спасо-Преображенського храму у Голосієво, м. Київ.
Фото автора.*

*15. Святослав Владика. Богородиця Знамення. Церква Різдва
Пресвятої Богородиці на Сихові, м. Львів. Фото автора.*

14. Інтер'єр Спасо-Преображенського храму у Голосієво, м. Київ. Фото автора